

Bächer Iván Népszabadság 2009. június 13.

Katona József utca 21.

Zsóka ül a Hollán utcai kis lakásban, és mesél. Tizenegy éves volt, mikor - 1944 áprilisában - el kellett hagynia a megszokott Podmaniczky utcai otthont. A szövőmunkás és borbély papa a zsidótörvények folyamányaként már rég csak alkalmi munkákból - beretválásból - élt és tartotta el a családot. A nyilas puccs után újra menni kellett. Előbb a Vörösmarty utcában húzták meg magukat, majd áthurcolkodtak a Pozsonyi út 33/A szám alatti svájci védett házba, ahol a mama unokatestvére lakott férjével, dr. Faragó Ferencsel.

A gyerekek miatt kell elmondani: 1944 nyarától Újlipótváros déli részén - másutt is, de zömmel itt - bérházak tucatjai kerültek a háborúban semleges országok védnöksége alá, és ezekbe a házakba ezen országok, de mindenekelőtt Svédország által kibocsátott védlevelekkel ellátott zsidó és lezsidózott magyar polgárok ezrei, tízezrei laktak, illetve költöztek be. Ők formailag ki lettek vonva a magyar álladalom fennhatósága alól. 1944 legvégére körülbelül hetvenezer ember zsúfolódott itt össze. Közülük január 4-én húszezret átköltöztettek a védettebbnek gondolt erzsebétvárosi gettóba, ahol a többség megérte a pár nappal később bekövetkezett felszabadulást, de a maradottak közül is több tízezren életben maradtak.

De sokan nem. A nyilas - árpádsávos - bandák be-betörtek a védett házakba, raboltak, öltek, pontosan ma sem tudható, hány ezer pesti polgárt lőttek a Dunába. Wallenberg, a svéd követség titkára mindent megtett, csendőr- és rendőrőrsöt állíttatott fel Újlipótvárosban, ide telepített svéd adminisztrációt és kórházat, maga pedig szinte állandó mozgásban volt, személyes fellépésével is ezrek és ezrek életét mentve meg.

Faragó a Tátra utca 6. szám alatt működő svéd követségi kirendeltségen dolgozott. Ez a hatalmas épület valóságos embermentő központ volt, innen koordinálták Wallenberg és munkatársai a nemzetközi gettó életét, innen vezényelték az élelmiszerosztást, az egészségügyi ellátást és a nyilasok által folytonosan veszélyeztetett polgárok mentését, ami sajnos nem mindig volt lehető.

November 19-én a pár házzal odébb lakó rokonaikat látogató Zsókát és szüleit nyilas razzia gyűjtötte be. Miután kellő létszámú további áldozatot csatoltak hozzájuk, gyalogmenetben elhajtották őket a Bécsi úti téglagyárba. Itt, illetve az út túloldalán lévő gyári sporttelepen pár napot töltöttek, majd - nem tudni miért - kettéválasztották őket: a svájci menlevéllel rendelkezők vizszatérhettek Újlipótvárosba, a többiek az erzsebétvárosi zárt gettóba kerültek. Zsóka szülei a svájciakhoz álltak és roppant szerencsájükre, nem kérték a menlevelüket, mert ők nem bírtak ilyenell. Szerencse, lélekjelenlét kellett a túléléshez akkor.

Gyalog tértek vissza, a már félig felrobbantott, fagerendázattal kipótolt Margit hídon át. Egy pár napos Csáky utcai átmenet után a rokonok segedelmével a Katona József utca 21.-ben, egy szintén svéd védettség alatt lévő hatalmas sarokházban leltek - hitték - menedékre. Apa, anya, a Zsóka lány egy lakásban lakott még vagy kéttucatnyi rokonnal, baráttal, szomszédal, idegennel. Az idős Richter házaspár is itt húzta meg magát. Az akkor hetvenkét éves, magas, jó kiállású Richter bácsi igazi úrként viselkedett; csöndesen, higgadtan beszélt feleségével, soha nem kért, nem jelentkezett, nem panaszkodott.

Egy hónap telt el így a Katona József utca 21.-ben, zsúfoltan, félve, de hangos szó nélkül, egymást segítve, emberin. Szükséget nem szenvedtek, a svédeknel dolgozó Faragó mindig tudott élelmet szerezni. Lement a karácsony is, csak a második emeleten lakó Bretschneider Vilmos cipőgyáros felesége nem bírta a megpróbáltatásokat, és kivetette magát az ablakon. Teste éppen a család Csáky utca 13.-ban lévő gyára és boltja - volt gyára, boltja - elé hullott.

Aztán december 30-án délelőtt 11 óra körül nyolc nyilas rohanta meg a házat. Az összes, mintegy százhetven lakót az udvarra terelték, az aggokat és a csecsemőket is. Faragó dél körül tért haza a Tátra utcából, s látván az utcán sorakoztatott lakókat, köztük feleségét és hat hónapos gyerekét, lopva elkísérte a menetet. Mikor konstataálta, hogy az Andrássy út 60. felé, a nyilas házba tartanak, kétségbeesve rohant Wallenberget riasztani vissza.

A "Hűség Házában" a Katona utcaiakat még egyszer kifosztották, alsóruhára vetkeztették, még a cipőket is elvették. Tizenegy fiatal nőt "takarításra" rendeltek, ők soha többé nem kerültek elő.

Közben megjelent a házban Wallenberg és óriási patáliát csapott, de a nyilasok megnyugtatták, hogy csak igazoltatásról van szó, s a svéd védelem alatt állókat visszakísérik majd a Katona utcába, amint az éppen tomboló légítámadás véget ér. Wallenberg sajnos hibázott, adott a nyilas szóra, és távozott.

Másnap hajnalban a meztéllábas csoportot - előre rendelve a férfiakat, hátra a nőket - felsorakoztatták az udvaron. Több nőt elébb, köztük a féléves gyermekkel lévő Faragónét is, a lehető legdurvább testi motozásnak vetették alá. A csoportot a Vilmos császár úton, a Kálmán utcán át a Duna felé terelték, a Zrínyi utcánál kettéválasztották.

Richter bácsi átölelte feleségét, és beállt a sorba. Tíz perccel később már átlőtt fejjel úszott társaival együtt a Dunában. A Dunát nézte egyébként ablakából hosszú éveken át esténként, hétvégeken, a Ferenc József - ma Belgrád - rakpart 26.-ban lévén szép lakása, amelyet akkorra persze már rég elraboltak tőle, a kőbányai gyárral együtt.

Sorstársai közül páran még a sortűz előtt a vízbe ugrottak, és megmenekültek. Valahogy vissza tudott rohanni a csoport másik feléhez Bretschneider is, aki tán menekülni próbált fiával. Egy Csöpi nevű kis nyilas előbb a fiút lőtte le, majd az apát, aki nyüszítve könyörgött, hogy végezzen most már vele is.

A második csoport tagjai, Wallenberg újbóli közbelépésének köszönhetően megmenekültek, egy titokzatos fegyveresekkel megrakott teherautó érkezett, és a nyilasok nem merték bevégezni az öldöklést. A megmaradt Katona József utcaiak részben svájci védett házakba, részben az erzsébetvárosi gettóba kerültek.

Zsóka most itt ül a Hollánban, és mesél.

Faragóék Amerikában éltek, élnek. Az Andrássy úton megkínzott unokanővér ma kilencvennégy évesen New Yorkban, ölében mentett, most hatvanas fia pedig Bostonban.

Richter néni a felszabadulás után Svájcba költözött.

Férjének, Richter bácsinak, Richter Gedeonnak, minden idők egyik legnagyobb magyar vegyészének, zseniális gyógyszergyárosának, egyebek közt a Kalmopyrin feltalálójának emlékét szülőfalujában, Ecséden egy róla elnevezett iskola őrzi. No meg Kőbányán egy hatalmas gyógyszergyár, amelyet ő alapított 1907-ben, s amely - az Egyesült Izzó mellett - Magyarország legnagyobb ipari üzeme

lett. (Érdekes, hogy mindkét világhírű magyar cégnek a saját kutatólaboratórium és kutatógárda volt a fundamentuma; magyarul a magyar agy.) Mindkét gyár ma is létezik, prosperál, a különbség csak annyi köztük, hogy a Richter - szemben az Izzóval - még ma is magyar.

Kommentárok:

kovacskati | 2009. június 14. | 21:34:54

Egyetértek az előttem szólóval

csaszi/2 | 2009. június 13. | 13:24:04

Szomorú mégis gyönyörű történet a magyar Richter gyógyszergyár s azon keresztül egy korszak mindennapjainak története. Középiskolákban lehetne kötelező olvasmány.

Köszönet ismét Bächer Ivánnak és a Hétvége rovatnak.